

DIUEN QUE EL LLUÇANÈS NO ÉS UNA COMARCA. EM VOLEU DIR QUÈ ÉS, DONCS, UNA COMARCA?

Mitjançant un repàs per la història, el geògraf Jesús Burgueño es remet a documents que proven el reconeixement del Lluçanès com a territori amb identitat pròpia, i d'aquesta manera en justifica la reivindicació per ser comarca

TRIBUNA

Jesús Burgueño
GEÒGRAF. UNIVERSITAT DE LLEIDA

L'any 2001 es va emetre l'informe d'una comissió d'experts consensuada pel Parlament (Informe Roca) que, entre al-

tres propostes, assenyalava la necessitat de reconèixer el Moianès com a nova comarca. En canvi, del Lluçanès només dèiem que era necessari «reconèixer el Lluçanès com a àmbit subcomarcal singular dins la comarca d'Osona». Sembla clar que el Lluçanès fou la víctima col·lateral d'una altra proposta de més volada, aleshores: definir una vegueria de la Catalunya Central amb «seu institucional» a Manresa. Algú devia pensar que admetre el Lluçanès seria donar massa motius de greuge a Vic! Afortunadament l'acceptació de la idea de Catalunya Central ha fet enormes progressos d'aleshores ençà, en

particular a Osona. És segur que avui dia una comissió similar no faria distinció entre les dues comarques que comparteixen els altiplans d'interfluvi entre les conques del Llobregat i les dels rius Ter i Congost. Però aquella arbitrariedad manifesta (reconèixer el Moianès i alhora negar el Lluçanès) va tenir si més no un efecte positiu: estimular la reacció de la gent de la comarca, l'afirmació de la seva identitat i l'inici de la col·laboració municipal mitjançant el Consorci del Lluçanès. Algú pot creure que el Lluçanès és un invent, un producte de laboratori? Fem un ràpid repàs a les dades històriques fona-

mentals. Comencem per observar la toponímia, que sempre és molt tossuda: el nom del Lluçanès està gravat amb foc en el nom de diversos municipis de la comarca, i és tant o més antic que el nom de la gran majoria de les actuals comarques. Seguir per la història: fa poc més de 400 anys (1611) un bon grapat de localitats de la comarca van passar de mans baronials a domini reial, constituint una nova sotsvegueria amb capital a Sant Feliu Sasserra. Les primeres llistes de comarques elaborades per antics geògrafs, abans i tot que la sotsvegueria, ja inclouen el Lluçanès entre les aproximadament 45 co-

marques del Principat. Poc abans de la supressió de les llibertats i institucions catalanes, el 1714, el geògraf Josep Aparici seguia identificant el Lluçanès com una de les 34 comarques catalanes.

La creació dels corregiments borbònics subsumí la sotsvegueria dins la demarcació de Manresa. Ja en el s. XIX, amb l'establiment de la planta de govern derivada de la Constitució de Cadis, el territori del Lluçanès va restar repartit entre els partits judicials de Berga, Manresa i Vic. La divisió comarcal de 1936 –en aquest sector de Catalunya hereva directa del mapa judicial– va fer exactament el mateix, només que adscriuïnt quatre municipis que fins aleshores eren del jutjat de Berga (com el mateix Prats de Lluçanès) a Osona.

La comarcalització decretada en plena guerra civil (i per això mai sotmesa a cap debat parlamentari i social) suposà en molts casos una ruptura frontal amb la imatge comarcal de Catalunya forjada pel catalanisme al llarg de la Renaixença i el primer terç del s. XX. Cap altra comarca catalana figura amb més continuïtat i nitidesa en els mapes i tractats geogràfics. En el s. XIX, el Lluçanès figura des del diccionari geogràfic de Pascual Madoz (vers 1845), passant per l'assaig botànic d'Antoni C. Costa (1864), els mapes de Catalunya d'Eduard Brossa, la relació de comarques de l'historiador Antoni Aulèstia (1887), els diversos treballs del pedagog F. Flos i Calcat, i fins arribar al detallat mapa comarcal del geògraf Norbert Font i Sagué (1897). En el s. XX, pocs autors s'allunyaran gaire de les directrius assenyalades per Font i Sagué. Per això, l'absència del Lluçanès resultaria incomprensible per a figures senyeres com l'historiador F. Carreras i Candi, l'excursionista Cèsar A. Torres, el pedagog Pere Blasi i els filòlegs A. M. Alcover i F. B. Moll, tots ells amb aportacions concretes sobre les comarques catalanes. Tots els assajos comarcalistes vinculats al món de l'excursionisme (com ara l'estudi de la masia catalana) comptaven igualment amb el Lluçanès. El geògraf Gonçal de Reparaz, autor de la Plana de Vic (1928), evidentment no va incloure al seu estudi l'altiplà del Lluçanès.

Pocs anys abans de la proclamació de la II República, les «delegacions del separatisme català» reunides a l'Havana sota la presidència de Francesc Macià van redactar una Constitució Provisional de Repú-

blica Catalana (1928), que incloïa una enumeració de les comarques catalanes, entre les quals hi havia, és clar, el Lluçanès: «Les actuals divisions provincials del territori de la República Catalana queden abolides; i en el seu lloc es restableixen les divisions naturals d'aplegament de municipis autònoms en comarques històriques de govern també autònom, que són les següents: Vall d'Aran, Ribagorça, Pallars, [...] Bergadà, Cardoner [després se'n va dir Solsonès], Lluçanès, Moianès, Pla de Bages, Igualada [Anoia], Conca de Barberà, Vallès, Plana de Vic [Osona] i el Gironès». És per això que afirmem que la proposta de la Ponència de la divisió territorial presidida per Pau Vila va fer un tomb sobtat en la interpretació de la realitat comarcal del país.

Però no només els erudits i els polítics comptaven amb el Lluçanès. També els ajuntaments es van identificar com a lluçanesos en un parell d'ocasions. És poc conegut que el gener del 1917 la Mancomunitat de Catalunya va trametre als municipis un qüestionari agrari en el qual també es demanava a quina comarca natural pertanyia cada poble. Només una part dels ajuntaments de Catalunya van trametre la resposta, però 6 ajuntaments (com ara Santa Maria de Merlès) van afirmar que pertanyien al Lluçanès (cap consistori de la comarca es manifestà en un altre sentit). La consulta es va repetir, de forma més sistemàtica, l'any 1931; en aquella ocasió 11 municipis (entre els quals Sant Feliu Sasserra) van defensar la seva identitat lluçanesa.

El mateix Pau Vila havia parlat reiteradament del Lluçanès; en el seu **Resum de la Geografia de Catalunya** (1928-36, reeditat per la Societat Catalana de Geografia) esmenta 26 cops aquesta comarca. Aquest canvi de parer s'explica pel desig delsponents de la Generalitat republicana de dibuixar el mínim nombre possible de comarques o demarcacions: la hipòtesi més restrictiva se situava en 28, i finalment en van ser 38. Això es feia perquè es creia que les comarques, o bé vindrien a substituir completament les províncies, o bé havien de ser una mena de partits judicials. Per això, Pau Vila explicava que «comarques pròpiament dites, si bé secundàries, com el Lluçanès o el Moianès, posem per cas, no poguessin ser considerades amb uns territoris amb centres poten-

cial de serveis». Però en el nostre segle ja no es tracta de formar centres de serveis ni d'establir-hi un jutjat de primera instància, sinó d'atendre la identitat local per tal de donar una eina d'arrelament al país, establir una marca de desenvolupament territorial i, molt principalment, afavorir la col·laboració entre municipis. En aquest darrer aspecte, un nombre reduït d'ajuntaments i una problemàtica socioeconòmica similar atorga una potencialitat molt superior al Lluçanès front a comarques amb molts municipis i força heterogènies.

Aquestes afirmacions responen perfectament al criteri de la mateixa Llei comarcal, quan afirma que les comarques: "a) [...] han de coincidir amb els espais geogràfics en què s'estructuren les relacions bàsiques de l'activitat econòmica i han d'agrupar municipis amb característiques socials, culturals i històriques comunes.

b) Els àmbits territorials resultants han de ser els més adequats per fer efectius els principis d'eficàcia, descentralització, participació i subsidiarietat en la prestació dels serveis públics."

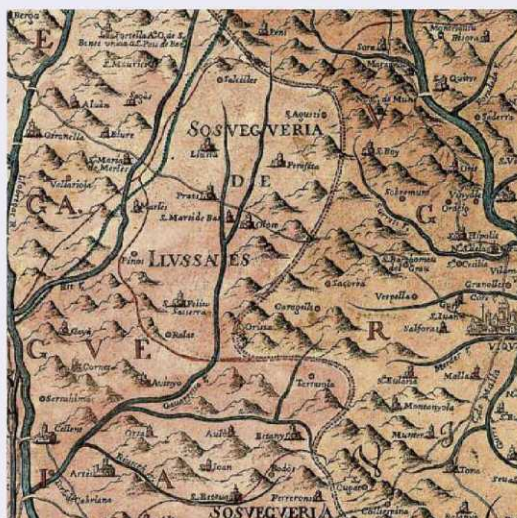
Quan el 1987 el Parlament va restablir el mapa comarcal de 1936, sis municipis del Lluçanès van reivindicar novament la seva comarca. Aleshores possiblement va mancar cohesió i convicció entre els diversos municipis, i alhora capacitat d'interlocució política amb el govern de J. Pujol, ben al contrari del que s'esdevingué amb altres petites comarques com al Pla d'Urgell o el Pla de l'Estany, que incrementaren el nombre total de comarques a 41. Aleshores, a la Comissió de Delimitació Territorial, el geògraf Lluís Casassas va ser un dels pocs a defensar el reconeixement del Lluçanès. La seva revolucionària concepció de les municipals o agrupacions municipals en substitució de les comarques tenia molt a veure amb l'estudi, en la seva tesi de llicenciatura (1975), del cas lluçanès. Per això, en certa ocasió havia exclamat amb un punt d'indignació: «El Lluçanès diuen que no és una comarca. Em volem dir què és, doncs, una comarca?»

Deia el valencenc Francesc Blasi i Vallespinosa l'any 1932, alertat davant alguna de les propostes de dràstica reducció de comarques, que: «Fóra absurd de pretendre esmenar les demarcacions naturals amb

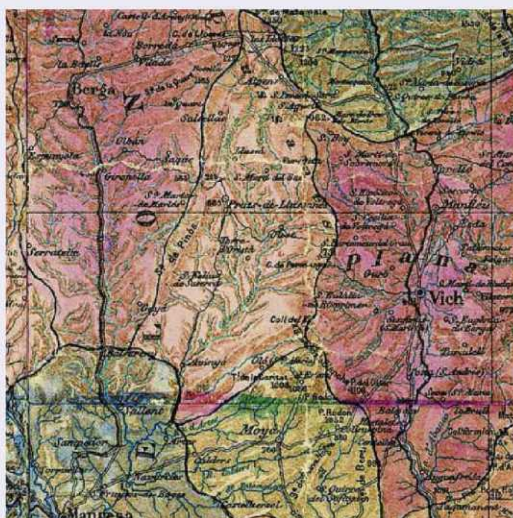
el pretext de simplificar. Les comarques són el resultat dels patrimonis vius de la nostra terra... No pot produir cap destorb la multiplicitat de comarques catalanes; més aviat és un benefici, perquè desperta trossos adormits dintre l'oblit... Aquestes comarques, dites secundàries, al cap i a la fi producte d'una subdivisió exigida per la naturalesa, posseeixen totes les característiques per a ésser considerades com a tals».

En el mateix sentit, l'economista Carles Pi i Sunyer es planyia: «Són tantes les variacions i els matisos, les fineses i les sentors comarcals, que van perdent-se, i que és tristíssim que es perdin, que el fet de donar una base social a les comarques, que assegurí la continuïtat i la persistència de la pròpia caracterització, ultra els avantatges d'ordre material, tindria el de recolzar damunt de sòlids fonaments la gran varietat espiritual que integra la unitat d'ànima catalana». És, doncs, tot Catalunya, qui guanya amb el reconeixement del Lluçanès. Un cos polític és molt més autèntic i deixondit quan reconeix i vivifica tots els elements que l'integren i gaudeixen d'autèntica personalitat. La geografia mateixa de Catalunya serà molt més intel·ligible per a tothom comptant-hi amb el Lluçanès, al costat del Moianès.

Hem estat testimonis de la meteòrica i gens traumàtica assumpció de l'existència del Moianès pels mitjans de comunicació, i ben aviat figuraran les noves comarques en els manuals escolars. Després de prop de 30 anys d'immobilisme comarcal, els dogmes han trontollat; els canvis són possibles i no s'ensorra el món. Molta gent coneixedora del nostre país s'ha preguntat, però, com és que no s'admetia igualment la comarca bessona del Lluçanès. Dir-ho ja resulta un tòpic, però certament ara és l'hora. La gent del Lluçanès té l'oportunitat única de ser fidels a les seves arrels i la seva terra. D'assumir noves responsabilitats des del propi territori i de reforçar els lligams entre tots els pobles de l'altiplà. Ben segur que els lluçanesos i les lluçaneses no desaprofitaran aquesta ocasió històrica. Amb el Moianès i el Lluçanès, els catalans podem identificar-nos molt millor amb el mapa comarcal oficial, perquè d'aquesta manera reflectirà de manera molt més fidel la complexa realitat geogràfica i humana de Catalunya.

Detall del mapa de Catalunya de Josep Aparici, que data de l'any 1720.

Mapa comarcal de N. Font i Sagué (1897). El mapa que serví de base per part del geòleg ja duia impresa la inscripció *Lluçanès*.

Croquis del Lluçanès. Cèsar A. Torres (Butlletí CEC, 1924). L'autor deia: «és comarca d'antic origen»